

UNIVERZA ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE VELENJE

UPOKOJITEV

Upokojitev je rezultat razvoja industrijske družbe. Tako je v zadnjem stoletju nastala nova družbena kategorija upokojencev, to je, ljudi, ki jim zadnjih deset, dvajset, trideset ali več let ni treba več delati, da bi se preživeli. Toda delo ni samo ekonomska kategorija, ampak določa tudi družbeni status, pripadnost različnim družbenim skupinam in pomembne življenjske izkušnje. Z upokojitvijo se spremeni status, vloga človeka in s tem celoten način življenja. Problem upokojitve je, kako nadomestiti izvenekonomske vrednosti, ki jih je imelo za človeka delo.

Upokojitev sama, ki je ostra življenjska prelomnica iz aktivnega in delovnega ritma v pasivno »penzionersko« življenje, pri mnogih upokojencih sproži »poupokojitveni sindrom«, ki se izraža v depresivnem razpoloženju, občutku odtujenosti od družbenega dogajanja, občutku odvečnosti in notranjih napetosti. To velja zlasti za upokojence, ki si ne znajo poiskati ustreznih nadomestnih aktivnosti. Bolj kot na podeželju je ta problem navzoč v urbaniziranem mestnem okolju, kjer je tudi odtujenost medčloveških odnosov večja. Tu upokojenci pogosto ostajajo v svojem okolju (stanovanju) osamljeni, sosede le bežno poznajo, znance in nekdanje delovne kolege srečujejo vedno manj, saj so ti obremenjeni s svojimi lastnimi problemi, ki so zdaj drugačni od njihovih. Tudi interesi so zdaj drugačni.

Ljudje ostanemo vse življenje družbena bitja s potrebami po varnosti, družbeni pripadnosti, ljubezni in samopotrjevanju. Vse to postane nemogoče, če človek ni povezan s socialnimi skupinami, če ni med ljudmi.

Tudi upokojenci v Velenju živijo večino v urbanem mestnem okolju in seveda

tudi zanje veljajo navedene ugotovitve. Mesto je zrastle s hitrimi, skokovitimi spremembami. Gradile so ga tudi zamisli in roke sedanjih upokojencev, ki so živeli razmeroma hitro in dinamično, ki so bili pripravljani ure in ure graditi in urejati svoje okolje. O sebi in svojih potrebah po lastnem razvoju niso imeli časa razmišljati. Po upokojitvi so se znašli v praznem socialnem prostoru, v situaciji, ko jih družbena skupnost ni več potrebovala.

Raziskave kažejo, da so ljudje, ki že pred upokojitvijo razmišljajo o načrtih za prihodnost, v manjšini. Velikega pomena bi bila priprava na upokojitev, ki jo poznajo v nekaterih razvitih deželah. S takimi programi bi lahko pomagali prihodnjim upokojencem pri pripravi na življenjsko spremembo, ki nastane z upokojitvijo. Pri nas je z izvajanju predupokojitvenega izobraževanja pričelo Gerontološko društvo Slovenije.

IZOBRAŽEVANJE
V TRETJEM ŽIVLJENJSKEM OBDOBJU

Izraz vseživljenjsko izobraževanje pomeni, da se ljudje izobražujejo tudi v tretjem življenjskem obdobju, ko človek že pusti za seboj socialne obveznosti, kot so služba, lastna družina, vzgoja otrok itn. in lahko prisluhne svojim željam in interesom. Zdaj lahko uresniči svoje želje po znanju ali kakšni dejavnosti, ki jih je nosil s seboj vse življenje.

Po upokojitvi mora človek razviti nove stalne aktivnosti, s katerimi se bo samopotrjeval in samouresničeval. Iz njih bo črpal svoje samospoštovanje in mnenje o lastni veljavi med ljudmi. Dejavnosti ga ponovno povežejo s socialnimi skupinami.

Izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju ohranja in naprej razvija mentalne,

psihofizične in socialne lastnosti in sposobnosti starejših ljudi ter jim tako omogoča kvalitetno samostojno življenje; s tem vpliva na vitalnost celotne družbe. Univerza za tretje življenjsko obdobje s svojim celotnim delovanjem vpliva na spreminjanje pogleda na starost in staranje ter prispeva k premagovanju stereotipov o starejšem človeku.

V tretjem življenjskem obdobju se ljudje učijo motivirano, zato žanjejo velike uspehe in hitro napredujejo. Tudi znanstvene raziskave, ki jih navajata P. Russell in M. Tort, potrjujejo, da se lahko ljudje vse življenje učijo, in z izkušnjo postaja njihovo učenje vedno bolj uspešno. »Več znaš, več se lahko naučiš.« Sposobnosti delno upadejo pri ljudeh, ki ne uporabljajo izkušenj ali pa mislijo, da se ne morejo več učiti.

USTANOVITEV UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE V VELENJU

Začetki izobraževanja starejših segajo v leto 1984, kot eksperimentalni program v Ljubljani in leta 1986, ko se je to izobraževalno gibanje udeležilo s skupnim imenom Univerza za tretje življenjsko obdobje. Dr. Ana Krajnc in Dušana Findeisen, pobudnici takega izobraževanja v Ljubljani, sta postavili tudi prvi širši koncept za izobraževanje mentorjev Univerze za tretje življenjsko obdobje. Na tem izobraževanju smo se znašle tri udeleženke iz Velenja. Prišle smo iz različnih delovnih okolij in do takrat nismo sodelovale. Kaj kmalu smo ugotovile, da bi lahko naša skupna prizadevanja pripeljala do ustanovitve izobraževalnih dejavnosti za upokojence tudi v Velenju.

NAČRTOVANJE IZOBRAŽEVALNIH OBLIK

Še istega leta smo v okviru Andragoškega društva Slovenije, Podružnica Velenje, ustanovili iniciativni odbor. Začeti novo dejavnost, za katero ni nobenih eksplicitnih družbenih potreb, pomeni, da bo treba ustrezno družbeno klimo šele ustvariti in potegniti na plan latentne potrebe in seveda tudi dokazati njihov obstoj. Na začetku

smo imeli le čudovito humano idejo, nekaj teoretskih spoznanj in izkušenj iz Ljubljane in tujine ter peščico navdušencev, ki jim je uresničitev te ideje pomenilo strokovni in osebni izziv.

Najprej smo želeli idejo razširiti in preveriti, kakšne podpore bo deležna v širšem okolju, pri občinskih strukturah, institucijah itn. Dobili smo ustrezno moralno podporo, odločili smo se, da bomo potrebe po tovrstni dejavnosti preverili kar s poskusnim programom. Najprimernejša se nam je zdela v Ljubljani preskušena oblika dela manjših skupin z mentorjem, torej izobraževanje po metodi krožkov.

Tako smo se leta 1986 v Velenju odločili, da organiziramo izobraževalne dejavnosti za upokojence in starejše ljudi pod nazivom »Univerza za tretje življenjsko obdobje« (v nadaljnjem besedilu Univerza).

Univerza je pričela delovati v okviru Andragoškega društva Slovenije, Podružnica Velenje, ob sodelovanju centra za socialno delo, kjer sem bila kot soorganizatorica zaposlena.

Pri načrtovanju krožkov in ostalih dejavnosti Univerze sta nas vodila dva enakovredna cilja. Prvega bi lahko imenovali socialno-psihološki, saj tako izobraževanje omogoči upokojencem, da se znova vključijo v skupino, ki se bo redno sestajala in jim omogočala izgrajevati kvalitetne medsebojne odnose in novo socialno mrežo. Drugi cilj bi lahko imenovali ožje izobraževalni. Udeleženci imajo priložnost uresničiti svoje želje po znanju, izpopolnjevanju znanj in spretnosti na področjih, ki jih zanimajo.

MENTORJI

Mentorji so nam pomenili pomemben vir znanja. Zaradi tega smo izboru mentorjev posvetili posebno pozornost. Izbrali smo jih na podlagi primerne strokovne usposobljenosti, na podlagi njihovega lastnega odnosa do vsebinskega področja ter na podlagi njihovega entuziazma oz. pripravljenosti za prostovoljno delo z upokojenci.

Izobraževanje mentorjev je potekalo v dokaj neformalni obliki, izvedli pa smo ga organizatorji sami, in sicer andragoginja in

socialna delavka, vsaka s svojega strokovnega področja (izobraževalni program, socialno psihološki elementi). Predlagali smo jim tudi ustrezno razpoložljivo literaturo. Z mentorji smo imeli več razgovorov o pripravi načrta izobraževanja, o problemih, na katere lahko naletijo, o vsebinah in metodah dela, o medsebojnih odnosih in o posebnostih pri delu s starejšimi.

OBVEŠČANJE

Za upokojence je znano, da so informacijsko težje dosegljivi kot aktivno zaposleni. Zato je bilo treba uporabiti različne poti za obveščanje o predvidenih aktivnostih. Poleg neformalnih poti, kot je osebno povabilo mentorja ali organizatorjev. Pripravili smo vabila v pisni obliki in jih posredovali upokojencem prek njihovih bivših delovnih organizacij in društev upokojencev. Pripravili smo tudi plakate in jih razobesili na mesta, kjer smo predvidevali, da se upokojenci največ gibljejo. O novi dejavnosti smo pisali v lokalnem časopisu. Teden dni pred pričetkom smo poskušali vzbuditi interes z oddajo »v živo« na lokalnem radiu, kjer so tudi mentorji sami predstavili, kako planirajo izobraževanje v krožkih.

PROSTORI IN FINANCIRANJE

Odločitev o prostoru in času srečanj smo prepustili mentorjem. Sami so poskusili najti prostor v svojem delovnem okolju, ali pa smo za uporabo prostorov naprosili organizatorji v izobraževanju naklonjenih institucijah (Ljudska univerza, Dom za varstvo odraslih, center za socialno delo, osnovne šole, Center srednjih šol, krajevne skupnosti).

Tudi mentorji so prvo leto delali brezplačno. Motiviralo jih je delo samo in njihovo zadovoljstvo ob tem. Ker smo z delom Univerze dokazali, da so upokojencem in drugim starejšim ljudem (vključilo se je precej gospodinj, ki niso bile nikoli zaposlene) potrebne take oblike izobraževanja in so se jih z veseljem udeležili, je bila na ta način obveščena tudi širša javnost. Tako

smo uspeli pridobiti del denarja za delovanje iz občinskih sredstev. Poleg prispevkov udeležencev, ki smo jih vpeljali šele v poznejših letih delovanja Univerze, ko se je dejavnost že dodobra utrdila, so prispevki občin in drugih donatorjev tudi edini prihodki še danes.

ZAČETKI DELOVANJA

V prvem letu delovanja, oktobra 1986, je začelo delovati pet krožkov (angleščina, gospodinjstvo, plesni krožek, zgodovinsko-etnološki krožek in krožek pletenja). Na željo mnogih upokojencev smo v februarju 1987 organizirali še dva krožka nemščine, začetni in nadaljevalni. Poleg krožkov, kjer potekajo srečanja enkrat tedensko po dve uri, smo vpeljali tudi skupna srečanja, občasna predavanja in ekskurzijo vsaj enkrat letno. Prvo leto delovanja Univerze je bilo v krožke vključenih približno 60 članov.

Ob koncu prvega študijskega leta sem med udeleženci krožkov izvedla anketo, s katero sem želela ugotoviti, kako so sprejeli delo Univerze, kaj jim pomeni in kakšne so njihove želje oz. predlogi.

Vsi so odgovorili, da želijo, da se krožek, ki so ga obiskovali, nadaljuje v enaki obliki in vsebini tudi v prihodnje. Na vprašanje, kaj jih pri delu krožka moti, jih je pet odgovorilo, da jih moti preveliko število članov krožka. Vsi so se strinjali, da je najprimernejši začetek dela v krožku oktober in konec junija. Dobili smo tudi več predlogov za nove krožke, in sicer so si želeli šivanja, zeliščarstva, vrtičkarstva in sadjarstva, hoje v naravo (hribe), gojenje sobnih rastlin, likovni krožek, krožek o zdravi prehrani in zdravem življenju itn. Večino teh predlogov smo v naslednjih letih delovanja Univerze tudi realizirali.

Na vprašanje, kaj jim pomeni Univerza, smo dobili zelo spodbudne in pohvalne odgovore. Pomeni jim: druženje s svojo generacijo; pridobili so nove prijatelje; razvedrilo; pridobivanje, dopolnitev in obnovitev znanja; spoznavanje; sprostitvev; obveznost namesto službe; osebno zadovoljstvo ob doseženem znanju; pozabijo na vsakdanje tegobe in bolezni; povezovanje

v skupino »sošolcev«; uresničitev želja iz mladosti; omogoča jim ples, pa čeprav ženska z žensko; čutijo se bogatejše; poma-ga premostiti praznino ob odhodu v pokoj; itn.

Anketa je pokazala ne le, da moramo delo krožkov nadaljevati, temveč da mora-mo dejavnost razširiti, kar smo tudi storili.

Zanimiva je bila tudi izobrazbena struk-tura udeležencev študijskih krožkov v prvem letu, saj je bilo 44% udeležencev z končano ali nedokončano osnovno šolo, 19% jih je imelo poklicno šolo, 31% je končalo srednjo šolo in po 3% jih je imelo višjo in visokošolsko izobrazbo. To nam je po-trdilo naša pričakovanja, da so krožki in dejavnost Univerze zanimivi za vse upoko-jence, ne glede na njihovo izobrazbo.

PO DESETIH OZ. TRINAJSTIH LETIH DELOVANJA

Število izobraževalnih oblik in število udeležencev se nenehno večja, kar je dokaz, da so upokojenci izobraževanje v starosti vzeli za svoje.

Ob deseti obletnici delovanja Univerze je bilo že 21 krožkov (približno 200 ude-ležencev) z naslednjimi vsebinami: nem-ščina in angleščina; zgodovina in etnologija; slovenski prazniki in običaji; likovno ustvarjanje; ustvarjalno pletenje in ročna dela; gledališka ustvarjalnost; lončarstvo; slikanje na svilo; pohodništvo in zdravilna zelišča; zdravo življenje; ohranjanje gibč-nosti; ples; plavanje in rekreacija; ekologija; spoznajmo Nizozemsko; cvetje iz krep pa-pirja; moja zbirka.

Poleg študijskih krožkov, ki se srečujejo enkrat tedensko se je razvilo več skupnih dejavnosti, kot so: aktualna predavanja; študijski ogledi in ekskurzije; srečanja s kulturnim in zabavnim programom; čajanke s tematskimi pogovori; razstave; sodelovanje in srečanja z Univerzami iz drugih krajev; informacije in vključitev zaposlenih pred upokojitvijo; z dejavnostjo in prisotnostjo v medijih načrtno spreminjamo pogled na starost in staranje.

Po desetih letih delovanja se nam je orga-nizatorkam po daljših pripravah posrečilo

predati vodenje Univerze v roke upoko-jencev oz. članov samih. Ustanovili so svoje samostojno društvo in ob dotoku mlajših upokojencev Univerza z vso zagnanostjo nadaljuje delo.

V letošnjem študijskem letu deluje 37 krožkov z blizu 400 člani. Poleg tedenskih srečevanj v krožkih organizirajo zdaj sami skupna srečanja vseh krožkov s kulturnim in zabavnim programom, ekskurzije, enkrat mesečno čajanke z določeno temo, aktual-na predavanja. Vse aktivnosti so polnošte-vilno obiskane.

Alojzija-Slavka Mijoč

Literatura

Izobraževanje starejših v Franciji - Poročilo za četrto mednarodno konferenco (1985). Pariz: UNESCO.

A. KRAJNC *et. al.* (1992), *Kako smo snovali Slo-vensko univerzo za tretje življenjsko obdo-bje I.* Ljubljana: Univerza za tretje življenjsko obdobje.

H. POŽARNIK (1981), *Umetnost staranja: Leta, predsodki in dejstva.* Ljubljana: Cankarjeva založba.